

Περιοδικὰ Ἀνάλεκτα

Istina, τόμ. 64, 1 (2019)

Τὸ πρῶτο τεύχος τῆς τριμηνιαίας περιοδικῆς ἔκδοσης τοῦ ὁμώνυμου Κέντρου Οἰκουμενικῶν Σπουδῶν μὲ ἔδρα τοῦ Παρίσι γιὰ τὸ τρέχον ἔτος εἶναι ἀφιερωμένο στὴν ἐκκλησιαστικὴ πραγματικότητα τῆς Οὐκρανίας. Ἡ πρώτη μελέτη «Le paysage religieux en Ukraine. Un aperçu» [σσ. 5-25] τῆς Esther Long Ratajeski ἐπιχειρεῖ μίαν εἰσαγωγὴν στὸ πολυσύνθετο θρησκευτικὸ τοπίο τῆς Οὐκρανίας, τὸ ὁποῖο διαμορφώνεται τόσο ἀπὸ τὸν ἰδιότυπο πολιτισμικὸ χαρακτήρα τῆς ἐκτεταμένης αὐτῆς μετα-σοβιετικῆς χώρας ὅσο κι ἀπὸ τὸν ἀντίκτυπο ποὺ ἔχουν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς οἱ σχέσεις μὲ τὴ σύγχρονη Ρωσία καὶ τὸν Δυτικὸ κόσμο. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο ἐγγράφονται οἱ κυριώτερες θρησκευτικὲς ομάδες στὴν Οὐκρανία ποὺ τὶς ἀποτελοῦν οἱ ὀρθόδοξοι, οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ, οἱ προτεστάντες καὶ οἱ μουσουλμάνοι, ἡ κάθε μία ἀπὸ τὶς ὁποῖες γνωρίζει καὶ τὶς ὑποδιαίρεσεις τῆς. Ἡ σ. ἐπιχειρεῖ σὲ ἀδρῆς γραμμὲς νὰ περιγράψει καὶ νὰ ἀξιοποιήσῃ τὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη τῶν δεσμῶν τῶν Οὐκρανῶν μὲ κάθε μία ἀπὸ τὶς παραπάνω θρησκευτικὲς ομάδες ὡς ἐρμηνευτικὸ κλειδί γιὰ τὴν ἀνάγνωση τῆς Οὐκρανικῆς κοινῆς γνώμης γιὰ θέματα ταυτότητας καὶ γεωπολιτικὰ ζητήματα τῆς ἐπικαιρότητας. Ἡ ἐπόμενη κατὰ σειρά μελέτη ὑπογράφεται ἀπὸ τοὺς Th. Bremer καὶ Sophia Senyk καὶ φέρει τὸν τίτλο: «La situation ecclésiastique orthodoxe actuelle en Ukraine. Quelques remarques critiques» [σσ. 25-50]. Πρόκειται γιὰ κείμενο ποὺ συντάχθηκε πρὶν ἀπὸ τὴν παραχώρηση τῆς αὐτοκεφαλίας στὴ νέα Οὐκρανικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ περιγράφει σὲ πρῶτο ἐπίπεδο τὴν ἱστορικὴ πορεία στὴν ὁποία ἀπὸ κοινῶ ἀναφέρονται οἱ πρωταγωνιστὲς τῆς ἐν λόγῳ ἐκκλησιαστικῆς κρίσης, ἐκκινώντας ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰ. μέχρι καὶ τὶς μέρες μας ποὺ ἡ Οὐκρανία περιῆλθε στὴν ἐκκλησιαστικὴ καὶ πολιτικὴ ἐπιρροὴ τῆς Μόσχας. Σ' ἓνα δεύτερο ἐπίπεδο ἡ μελέτη αὐτὴ ἐξετάζει τὶς προβληματικὲς πτυχὲς τῆς ἐκχώρησης τῆς Οὐκρανικῆς αὐτοκεφαλίας καθὼς καὶ τὶς ἐπακόλουθες συνέπειες: τὴ διαμφισβητούμενη ἐξουσία γιὰ τὸ δικαίωμα παραχώρησης τῆς αὐτοκεφαλίας καὶ τὴν ἰδέαν τῆς «μητέρας Ἐκκλησίας», τοὺς πολιτικοὺς παράγοντες, τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ συνδέονται μὲ τὴν ποιμαντικὴ φροντίδα τῶν πιστῶν καὶ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητας, τὶς προοπτικὲς μιᾶς ἐξόφθαλμα ἐθνικῆς Ἐκκλησίας καὶ τέλος τὸν ρόλο τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας σὲ πανορθόδοξο ἐπίπεδο. Ἀναλύοντας τὴν παρουσία καὶ τὴ δράση τῶν Προτεσταντῶν στὴν Οὐκρανία ἡ Victoriya Lyubashchenko στὴ μελέτη τῆς: «Les protestants dans l'Ukraine indépendante. Un premier bilan» [σσ. 51-73] ἐξηγεῖ τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους παρὰ τὴν ὅποια θεσμικὴ δυναμικὴ, ὁ Προτεσταντισμὸς παραμένει μίαν θρησκευτικὴν μειονότητα στὴ συγκεκριμένη χώρα. Τῇ μειονοτικῇ αὐτῇ θέσει οἱ Προτεστάντες προσπαθοῦν νὰ τὴν ἰσοσκελίσουν μὲ τὴν ἀπόρριψη τῶν συντηρητικῶν ἰδεῶν, μὲ τὴν ἀναζήτηση ἐνὸς νέου ἐκκλησιαστικοῦ παραδείγματος, μὲ τὴν ἐντατικοποίησιν τῆς ἱεραποστολικῆς τοῦς δυνατότητας

καθώς και με την ένεργοποίησή τους στη δημόσια και πολιτική ζωή της χώρας. Τò τεύχος περιλαμβάνει επιπλέον σὲ γαλλικὴ μετάφραση μία σειρά ἀπὸ ἐπίσημα κείμενα ποὺ ἀφοροῦν τὸ ἐκκλησιαστικὸ ζήτημα τῆς Οὐκρανίας μετὰ σημαντικὸ ἀπὸ αὐτὰ τὸν Πατριαρχικὸ καὶ Συνοδικὸ Τόμο παραχώρησης τῆς αὐτοκεφαλίας [σσ. 80-83]. Περιλαμβάνεται ἐπίσης σὲ γαλλικὴ μετάφραση τὸ ἐπίσημο κείμενο τῆς συνόδου τῆς Ἑλληνορθόδοξης Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας μετὰ τίτλο: «La conception oecumenique de l'Église gréco-catholique ukrainienne» ποὺ δημοσιεύθηκε τὸν Δεκέμβριο τοῦ 2015 [σσ. 90-111]. Τò τεύχος ὁλοκληρώνεται μετὰ καθιερωμένα οἰκουμενικὰ χρονικά [σσ. 115-126] καὶ τὶς βιβλιοκρισίες [σσ. 127-138].

Journal of Eastern Christian Studies, τόμ. 71, τεύχ. 1-2 (2019)

Ἡ περιοδικὴ ἔκδοση τοῦ Ἰνστιτούτου Ἀνατολικῶν Χριστιανικῶν Σπουδῶν τοῦ Nijmegen περιλαμβάνει στὰ δύο πρῶτα τεύχη τὶς μελέτες ποικίλου ἐνδιαφέροντος ἀναφορικὰ μετὰ τὴν εὐρύτερη θεματικὴ τοῦ Ἀνατολικοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ πρώτη κατὰ σειρά μελέτη τοῦ J. Stutz μετὰ τίτλο: “The Writings of Maruta of Maipherqat and the Making of Nicaea in Arabic” [σσ. 1-28] ἐπιχειρεῖ νὰ προσεγγίσει ἐρμηνευτικὰ τὴν κειμενικὴ παράδοση ποὺ ἀποδίδεται σὲ ἓναν ἀπὸ τοὺς σημαντικώτερους ἐπισκόπους στοὺς Περσικὸ κράτος κατὰ τὴν περίοδο μετὰξὺ τοῦ τέλους τοῦ 4ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 5ου αἰ., τοῦ Μαρούθα Μαρτυροπόλεως ἢ ἀλλιῶς Maipherqat, ὅπως εἶναι γνωστὸς στὰ Συριακά. Τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Μαρούθα, ποὺ ἐπικεντρώνεται κυρίως στὰ γεγονότα τοῦ 4ου αἰ. καὶ κυρίως στὴν ἐξιστόσηση τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, γνώρισε μεγάλη ἀπήχηση στὴ μετέπειτα Συριακὴ Χριστιανικὴ γραμματεία καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πέρασε ἀκόμη καὶ σὲ Μουσουλμάνους συγγραφεῖς. Μέσα ἀπὸ τὴν προσεκτικὴ μελέτη τοῦ κειμενικοῦ αὐτοῦ *corpus* ὁ σ. προσφέρει τὴ δυνατότητα κατανόησης τῶν μηχανισμῶν ποὺ ἀξιοποιήθηκαν γιὰ τὴν πρόσληψη καὶ τὴν υἱοθέτηση τῆς «Κωνσταντίνειας κληρονομιάς» στὴ Συριακὴ παράδοση καὶ κατ’ ἐπέκταση στὸν οἶκο τοῦ Ἰσλάμ. Στὸν χῶρο τῆς Συριακῆς γραμματείας παραμένει καὶ ἡ ἐπόμενη κατὰ σειρά μελέτη ἀπὸ τὸν M. Tondello μετὰ τίτλο: “The Story of the Sleepers of Ephesus according to the Oldest Extant Text: Manuscript N.S.S.4” [σσ. 29-92]. Πρόκειται γιὰ τὴν κριτικὴ ἔκδοση τῆς ἀρχαιότερης πλήρους ἔκδοχῆς στὰ Συριακά τοῦ ἀγιογραφικοῦ θρύλου ποὺ ἀφορᾷ τοὺς ἑπτὰ κοιμώμενους παῖδες τῆς Ἐφέσου, ποὺ χρονολογεῖται μετὰξὺ 5ου καὶ 6ου αἰ. καὶ θησαυρίζεται στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀγ. Πετρούπολης. Ὁ σ. ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴ μετάφραση προσφέρει σὲ κριτικὸ ὑπόμνημα τὶς διαφοροποιήσεις ἀπὸ δύο ἐπιπλέον Συριακὰ χειρόγραφα ποὺ περιλαμβάνουν τὴν πλήρη ἔκδοχὴ τοῦ κειμένου.

Στὴ συνέχεια τοῦ τόμου, ἡ Teresa Obolovich καταπιάνεται μετὰ μία ἀπὸ τὶς ἐμβληματικότερες φιγούρες τῆς Ρωσικῆς φιλοσοφικῆς καὶ θρησκευτικῆς σκέψης τοῦ 20οῦ αἰ., τὸν Ἀλεξέι Λόσεβ (1893-1988), στὴ μελέτη της: “Christian Philosophy and the Name of God: Aesthetics as a Way of Life according to Aleksey Losev” [σσ. 93-106]. Ὁ Λόσεβ ὑπῆρξε ἐκπρόσωπος τοῦ ὕστερου ρεύματος τῆς Ὀνοματοδοξίας

ἡ Ὄνοματολατρίας, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δὲν ἀποτελεῖ μία συμβατική συνθήκη μὰ τὴν ἴδια τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ. Ἡ σ. παρουσιάζει τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ στὴν αἰσθητικὴ μέσῳ τῆς καρδιακῆς προσευχῆς ὡς τρόπο ζωῆς καὶ ἀγάπης τῆς θείας Σοφίας σύμφωνα πάντοτε μὲ τὴ σκέψη τοῦ ἐξεταζόμενου θρησκευτικοῦ φιλοσόφου. Στὸν χῶρο τῆς Ρωσικῆς θεολογικῆς σκέψης κινεῖται καὶ ἡ ἐπόμενη μελέτη: “Near-Death Experience and Russian Theology: Sergius Bulgakov’s Near-Death Experience” [σσ. 107-125] ἀπὸ τὸν W. N. Sisto. Ὁ σ. ἐξετάζει τὶς θρησκευτικὰς ἐμπειρίες τοῦ Σεργκέι Μπουλγκάκωφ κατὰ τὴν περίοδο τῶν ἐτῶν 1926-1939 ὑποστηρίζοντας ὅτι πρόκειται στὴν οὐσία γιὰ ἐπιθανάτιες ἐμπειρίες, ὅπως αὐτὲς προσδιορίζονται ἀπὸ τὴ σύγχρονη ψυχολογικὴ ἔρευνα. Στόχος τοῦ Sisto εἶναι νὰ ἀποδείξει ὅτι ἡ θεολογία τοῦ Μπουλγκάκωφ ἔχει ἐπηρεασθεῖ κατὰ κόρον ἀπὸ τὶς ἐπιθανάτιες ἐμπειρίες ποὺ βίωσε τὸ 1926 καὶ τὸ 1939, οἱ ὁποῖες διαμόρφωσαν τὴν ἀγγελολογία καὶ τὴ Σοφιολογία τοῦ θανάτου ἀντίστοιχα στὴ σκέψη τοῦ Ρώσου θεολόγου καὶ στοχαστῆ. Ἡ τελευταία κατὰ σειρὰ μελέτη τοῦ τεύχους: “The Orthodox Church of Georgia and the Ecumenical Movement (before and after 1997)” [127-159] ἀπὸ τὸν D. Tinikashvili ἔχει ὡς θέμα τὶς σχέσεις μεταξὺ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Γεωργίας καὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης. Ἡ χρονολογία-ὀρόσημο ποὺ δικαιολογημένα χρησιμοποιοῦν ὁ σ. γιὰ νὰ περιγράψει τὴ στάση τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας ἔναντι τοῦ Οἰκουμενικοῦ διαλόγου εἶναι τὸ ἔτος 1997, κατὰ τὸ ὁποῖο ἡ ἐν λόγῳ Ἐκκλησία ἀποφάσισε συνοδικὰ νὰ ἀποχωρήσει τόσο ἀπὸ τὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ Συμβούλιο Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ ἐν λόγῳ ἀπόφαση συνδέεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα μὲ τὴν ἀνάδυση ἐνὸς ἰδιότυπου θρησκευτικοῦ ἐθνικισμοῦ καὶ μιᾶς ἐχθρικῆς διάθεσης ἔναντι τῶν θρησκευτικῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν μειονοτήτων, ποὺ ἀναπτύχθηκε σταδιακὰ στὴ Γεωργία μετὰ ἀπὸ τὴν κατάρρευση τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως καὶ τὴ δημιουργία τοῦ ἀνεξάρτητου κράτους τῆς Γεωργίας. Στὸ πλαίσιο αὐτὸ διαμορφώθηκε ἐντὸς τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας μία σκληροπυρηνικὴ ὁμάδα φονταμενταλιστῶν ποὺ θεωρεῖ ἱερὸ καθῆκον τὴν ὑπεράσπιση τῆς Ὁρθοδοξίας ἀπὸ τὴν ὑποτιθέμενη ἀπειλὴ τῶν «αἰρέσεων» καὶ τῶν «καταστροφικῶν» καινοτομιῶν ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν Δυτικὸ κόσμο. Ἡ ἀκραία αὐτὴ ὁμάδα μὲ τὴν ὑποστήριξη ὀρισμένων μοναχῶν, ἐγγάμων κληρικῶν καὶ μέρους τοῦ πολιτικοῦ κόσμου ὄχι μόνον κατάφερε νὰ ἐπιβάλει τὴν ἀποχώρηση τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰ Οἰκουμενικὰ φόρα, ἀλλὰ προσπάθησε ἀνεπιτυχῶς νὰ ὀδηγήσει καὶ στὴ διακοπὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας μὲ ὅσες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες συμμετέχουν σὲ αὐτά. Τελικὸ ἀποτέλεσμα μετὰ ἀπὸ τὴ μὴ ἱκανοποίησι μιᾶς τέτοιας ἀπαίτησης ὑπῆρξε ἡ δημιουργία σχίσματος ἐντὸς τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας ἐκ μέρους τῶν ἀκραίων φονταμενταλιστῶν τῆς «Γνήσιας Ὁρθόδοξης» Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας. Ἡ μελέτη καταγράφει καὶ τεκμηριώνει μὲ τρόπο ἀναλυτικὸ ὅλη τὴν ἐξέλιξη τῶν διενέξεων γύρω ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Γεωργίας στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση. Ὁ τόμος κατακλείεται μὲ τὶς συνήθεις βιβλιοκρισίες μονογραφικῶν ποὺ σχετίζονται μὲ τὸν Ἀνατολικὸ Χριστιανισμό.

Τὸ τρέχον τεύχος ἀνοίγει μὲ τὴν ἐναρκτήρια διάλεξη τοῦ ἐτήσιου συνεδρίου τῆς Βορειο-Ἀμερικανικῆς Πατρολογικῆς Ἑταιρείας [North American Patristic Society] ἀπὸ τὸν πρόεδρό της D. Jeffrey Bingham μὲ τίτλο: “2018 NAPS Presidential Address: Reading the Second Century” [σσ. 1-26]. Στὴ διάλεξή του ὁ σ. ἐστιάζει σὲ θέματα ὅπως ἡ ἐνότητα, ἡ διαφορετικότητα, ἡ ὀρθοδοξία καὶ ἡ ἑτεροδοξία καὶ οἱ ἀπαρχές τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τὸν 2ο αἰ., ὅπως αὐτὰ ἔγιναν ἀντικείμενο πραγματεύσεως ἀπὸ διάφορους διακεκριμένους ἱστορικούς τόσο στὴν Ἀρχαιότητα ὅσο καὶ στὴ σύγχρονη ἐποχή. Ὑποστηρίζει ἐπιπλέον ὅτι τὸ πεδίο τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας τοῦ 2ου αἰ. ἀπέχει ἀρκετὰ ἀπὸ μίαν μονολιθικὴ ἀνάλυση καὶ περιλαμβάνει πλῆθος ἐναλλακτικῶν ἀναγνώσεων ποὺ ὀδηγοῦν σὲ διαφορετικὲς προσεγγίσεις. Μὲ αὐτὰ τὰ δεδομένα ὁ 2ος αἰ. παρουσιάζεται ὡς μίαν ἀρκετὰ πολυσύνθετη περίοδος, ἡ ὁποία προσφέρει στοὺς ἱστορικούς διάφορα πεδία ἐρμηνευτικῶν προσεγγίσεων ποὺ καθορίζονται ἀπὸ τὶς μεθοδολογικὲς καὶ ἱστοριογραφικὲς παραμέτρους ποὺ υἱοθετεῖ ὁ κάθε μελετητής. Ἡ ἐπόμενη κατὰ σειρά μελέτη μὲ τίτλο: “Literary Criticism in Early Christianity: How Heracleon and Valentinus Use One Passage to Interpret Another” [σσ. 27-53] ἀπὸ τὸν C. J. Berglund ἀφορᾷ τὶς ἐρμηνευτικὲς προσεγγίσεις τῆς Ἀγ. Γραφῆς ἀπὸ Γνωστικούς κύκλους κατὰ τὴν Ὑστερὴ Ἀρχαιότητα. Πιὸ συγκεκριμένα, ὁ σ. ἐξετάζει δύο ἐκπροσώπους τοῦ Γνωστικισμοῦ, τὸν Βαλεντῖνο καὶ τὸν Ἡρακλέωνα, οἱ ὁποῖοι τόσο ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους αἰρεσιολόγους ὅσο καὶ ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἔρευνα θεωροῦνται ὅτι ἀνήκουν στὴν ἴδια «σχολή» γνωστικῆς σκέψης. Σημεῖο ἐκκίνησης τῆς συγκεκριμένης μελέτης ἀποτελεῖ ἡ θέση ὅτι ἡ ἐξηγητικὴ μεθοδολογία τοῦ πρώιμου Χριστιανισμοῦ ἐν γένει μπορεῖ καλύτερα νὰ κατανοηθεῖ, ἐὰν θεωρηθεῖ ἐντὸς τοῦ εὐρύτερου πλαισίου τῆς Ἑλληνο-Ρωμαϊκῆς λογοτεχνικῆς κριτικῆς. Πράγματι, ὁ σ. προσπαθεῖ νὰ καταδείξει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο τόσο ὁ Βαλεντῖνος ὅσο καὶ ὁ Ἡρακλέων χρησιμοποιοῦν ἓνα χωρίο τῆς πρώιμης Χριστιανικῆς γραμματείας γιὰ νὰ ἐρμηνεύσουν ἓνα ἄλλο, μέθοδος ποὺ μπορεῖ κάλλιστα νὰ συγκριθεῖ μὲ τὴν εὐρέως διαδεδομένη ἤδη ἀπὸ τὴν ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ ἐρμηνευτικὴ ἀρχὴ τοῦ Ἀριστάρχου τοῦ Σάμιου «Ὅμηρον ἐξ Ὀμήρου σαφηνίζει», ἢ μὲ ἄλλα λόγια ὅτι ἡ ἐρμηνεία τοῦ Ὀμήρου ὀφείλει γίνεσθαι πάντα μέσῳ τοῦ Ὀμήρου.

Ἡ Pamela Mullins Reaves ἀσχολεῖται στὴ μελέτη της: “John the Baptist and the Jordan River: The Arrival of the Son of Man in the Testimony of Truth (NHC IX,3) and Parallels in the Paraphrase of Shem (NHC VII,1)” [σσ. 55-83] μὲ τὴν ἀπόκρυφη γραμματεία καὶ πιὸ συγκεκριμένα μὲ ὀρισμένα κείμενα τῆς περίφημης Κοπτικῆς συλλογῆς τοῦ Nag Hammadi, ποὺ βρέθηκαν στὴν ὁμώνυμη περιοχὴ τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὰ τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ '40 καὶ ἔκτοτε προσελκύουν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μελετητῶν τοῦ πρώιμου Χριστιανισμοῦ. Ἡ σ. ἐπικεντρώνει τὸ ἐρευνητικὸ της ἐνδιαφέρον σὲ δύο ἀπὸ τὰ κείμενα τῆς ἐν λόγω συλλογῆς καὶ πιὸ συγκεκριμένα στὴ *Μαρτυρία Ἀληθείας* καὶ τὴν *Παράφραση τοῦ Σήμ*, προσπαθώντας νὰ καταδείξει τὰ κοινὰ σημεῖα τῶν δύο κειμένων σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ὅπως τουλάχιστον αὐτὴ διαγράφεται σὲ αὐτά. Ἡ ἔμφαση στὴ διπλῆ ἔλευση/κάθοδος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμον τόσο διαμέσου τῆς Παρθένου Μαρίας ὅσο καὶ στὶς ὄχθες

τοῦ Ἰορδάνη ποταμοῦ κατὰ τὴ συνάντηση τοῦ Ἰησοῦ μὲ τὸν Ἰωάννη τὸν Βαπτιστὴ συνδέει, σύμφωνα μὲ τὴ σ., δύο διαφορετικὲς Χριστολογικὲς παραδόσεις μὲ διττὸ σκοπὸ: τὴν ἀπόρριψη διὰ τοῦ ὕδατος τοῦ Βαπτίσματος τῆς πρακτικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς σεξουαλικῆς ἐπιθυμίας. Μέσα ἀπὸ τὴν ἀμφισβήτηση βαπτισματικῶν πρακτικῶν ἀναδεικνύονται ἐπιπλέον οἱ διενέξεις σὲ περιθωριακὲς μορφὲς τοῦ πρώιμου Χριστιανισμοῦ σχετικὰ μὲ τὴ θεολογία τοῦ μαρτυρίου. Ἡ ἐπόμενη κατὰ σειρά μελέτη: “Like Us in All Things but Sin: Basil of Ancyra and the Homoiousion” [σ. 85-97] ἀπὸ τὸν T. A. Pino εἶναι ἀφιερωμένη στὴ θεολογικὴ σκέψη τοῦ ἐκπροσώπου τοῦ μετριοπαθοῦς ἀρειανισμοῦ κατὰ τὸν 4ο αἰ., τοῦ ἐπισκόπου Ἀγκύρας Βασιλείου. Ὁ Βασιλείος πράγματι ὑπεστήριξε ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὅμοιος ἀλλὰ ὄχι ἐπακριβῶς ἴδιος μὲ τὸν Πατέρα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ ὁ Χριστὸς εἶναι ὅμοιος ἀλλὰ ὄχι ἐπακριβῶς ἴδιος μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ὁ σ. προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσει τὴ σύνθετη αὐτὴ ἀναλογία μεταξὺ τῆς ἀνθρώπινης φύσης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς σχέσης του μὲ τὸν Πατέρα μέσα ἀπὸ τὴν ἐξέταση τῆς συνοδικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βασιλείου ποὺ χρονολογεῖται τὸ 358. Ἡ μελέτη ἐστιάζει στὸν ρόλο ποὺ διαδραματίζει ἡ ἔννοια τῆς ἀμαρτίας στὴ θεολογικὴ σκέψη τοῦ Βασιλείου Ἀγκύρας, στὸν βαθμὸ ποὺ αὐτὴ διαφοροποιεῖ τὸν Χριστὸ ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο ἀνθρώπινο γένος, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ ιδιότητα τῆς πατρότητος καὶ τοῦ ἀγεννήτου διαφοροποιοῦν τὸν Πατέρα ἀπὸ τὸν Υἱό. Μακριὰ ἀπὸ τὶς ἀκρότητες τῶν ἑτεροουσιανῶν ἢ ἀνομοίων, ἡ θεολογία τοῦ Βασιλείου ἀποτελεῖ σύμφωνα μὲ τὸν σ. μία σοβαρὴ προσπάθεια διατύπωσης τῆς ὑποστατικῆς διάκρισης μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ.

Ἡ φρασεολογία «περίκλειστος κήπος» γιὰ τὸν χαρακτηρισμὸ τῆς γυναικειᾶς ἀσκητικῆς πρακτικῆς κατὰ τὴν Ὑστερὴ τοῦλάχιστον Ἀρχαιότητα ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς Kristi Urson-Saia στὴ μελέτη της: “Gregory of Nyssa on Virginitv, Gardens and the Enclosure of the Παραδείσος” [σ. 99-131]. Ἡ διαδεδομένη μέχρι τώρα μεταξὺ τῶν μελετητῶν θεώρηση ἀπέδιδε τὴν ἐν λόγω φράση στὴν ἐπίδραση ἀπὸ τὴν ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση στὸ Ἄσμα Ἀσμάτων, ὅπου ἀπαντᾷ ἡ συγκεκριμένη ἔκφραση (4, 12). Ἡ σ. ὥστόσο ἐπιχειρεῖ μία εὐρύτερη ἔρευνα γιὰ πιθανὲς ἐπιδράσεις ποὺ ὀδήγησαν στὴν υἱοθέτηση τῆς συγκεκριμένης φράσης στὴν πρώιμη Χριστιανικὴ γραμματεία. Ἐπικεντρώνοντας τὸ ἐνδιαφέρον της ἀποκλειστικὰ στὸ *Περὶ Παρθενίας* ἔργο τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, ἡ νεαρὴ ἔρευνήτρια ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Καππαδόκης πατέρας ἀνακεφαλαιώνει τὴν εὐρύτερα διαδεδομένη κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα θεώρηση περὶ ὑπερφυσικῆς βλάστησης καὶ ἀειθαλοῦς χαρακτῆρα τῶν κήπων, γιὰ νὰ ἐνισχύσει τὴν ἀντίληψή του σχετικὰ μὲ τὴν ἀρετὴ τῆς παρθενίας καθὼς καὶ τὴ Χριστιανικὴ θεώρηση σχετικὰ μὲ τὸν κήπο τῆς παραδείσου σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τὶς ἔννοιες τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου. Ἐπιπλέον ἡ σ. θεωρεῖ ὅτι ὁ Γρηγόριος συνειδητὰ ἐπιλέγει νὰ τοποθετήσει τὴν ἀρετὴ τῆς παρθενίας καὶ πῶς συγκεκριμένα τὸ γυναικεῖο ἀσκητικὸ μοντέλο ἐντὸς τοῦ περικλειστοῦ κήπου γιὰ νὰ ἀντικαταστήσει τὸν παραδοσιακὸ στὴν ἑλληνο-ρωμαϊκὴ ἀντίληψη φύλακα τῶν κήπων ποὺ δὲν ἦταν ἄλλος ἀπὸ τὴ φιγούρα τοῦ Πριάπου. Μὲ ἄλλα λόγια τὸ σύμβολο τῆς σεξουαλικῆς ὑπερδραστηριότητος τῆς Ἑλληνο-ρωμαϊκῆς ἀντίληψης ἀντιπαρτίθεται μὲ τὴν ὑπέρβαση τῆς σεξουαλικότητος ποὺ προσφέρει τὸ Χριστιανικὸ ἀσκητικὸ ἰδεῶδες. Τέλος συμπληρωματικὴ παράμετρος τοῦ τεύχους εἶναι οἱ καθιερωμένες βιβλιοκρισίες μονογραφικῶν ποὺ ἀφοροῦν τὸν πρώιμο Χριστιανισμό.

Rassegna di Teologia 1/2019

Στὸ 1ο τεύχος γιὰ τὸ ἔτος 2019 τοῦ περιοδικοῦ *Rassegna di Teologia* ὁ Lorenzo Gasparro μὲ τὸ ἄρθρο του: «Σκέψεις ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἀναδιατύπωση τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς» (“Considerazioni alla luce di una riformulazione del Padre Nostro”) ἐπισημαίνει πὼς ἡ εἰσαγωγή στὸ νέο ρωμαϊκὸ Τυπικὸ τῆς φράσης «μὴν μᾶς ἐγκαταλείψεις στὸν πειρασμό» στὴ θέση τοῦ: «μὴν μᾶς εἰσάγεις σὲ πειρασμό» δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἀδόκιμη ἀπὸ πλευρᾶς κειμενικῆς καὶ θεολογικῆς. Μὲ ἀφορμὴ τὴν πρόσφατη αὐτὴ ἀλλαγὴ ὁ σ. καταθέτει τὴ σκέψη του γύρω ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ πειρασμοῦ στὴ Βίβλο καὶ τὴν ἐρμηνευτικὴ ὀρισμένων ἀσαφῶν σημείων τοῦ ἱεροῦ κειμένου.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη, ὁ Simone Duchi μὲ τὸ ἄρθρο του: «Ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ Ἰησοῦ: ἡ λογικὴ μιᾶς σχέσης, τὸ νόημα τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας» (“Verità di Dio e libertà di Gesù: la logica di un rapporto, il senso d’una storia di salvezza”) ἐξετάζει τὴν ἀνθρώπινη μορφή τῆς θείας ἀποκάλυψης συζητώντας τὴ σχέση ἀλήθειας τοῦ Θεοῦ καὶ ἐλευθερίας τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ ἀξιολόγηση τῆς σχολαστικῆς καὶ ἐγχειριδιακῆς σύνθεσης, ὅπως καὶ ἡ ἀνάγνωση τῶν θεολογικῶν συγγραμμάτων τῶν Balthasar καὶ Rahner, ὀδηγεῖ τὸν σ. νὰ ἐστιᾷσει τὴν προσοχή του στὸ «καινὸ» τῆς ἐνσάρκωσης καὶ τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ καὶ στὸ τί αὐτὴ σημαίνει γιὰ τὸν Θεό. Ἡ θέληση τοῦ Θεοῦ νὰ φανερωθεῖ ὡς Σωτήρας ἐν Χριστῷ μᾶς προσκαλεῖ νὰ γνωρίσουμε ὄχι μόνον τὸ θεωρητικόν, οὕτως εἶπεν, νόημα τῆς ἐνσάρκωσης, ἀλλὰ καὶ τὸν «καταστατικόν» χαρακτήρα τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας τοῦ ἰδίου τοῦ Χριστοῦ στὴ φανέρωση τῆς θέλησός Του.

Ὁ Vincenzo Anselmo στό: «Κανένας ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Γιαχβὲ δὲ θὰ μείνει ἀνεκπλήρωτος (Β΄ Βασ. 10,10). Ἡ ἐπανάσταση τοῦ Ἰησοῦ: ἀνθρώπινη βία ἢ πλήρωση τοῦ θείου Λόγου;» (“Non e caduta in terra nessuna delle parole di Yhwh (2Re 10,10)”) τονίζει πὼς ἡ ἐπανάσταση τοῦ Ἰησοῦ διαπνέεται ἀπὸ μία μακρὰ σειρὰ αἵματος. Εἶναι δυνατὸν ὁ Γιαχβὲ νὰ ἐγκρίνει καὶ νὰ προωθεῖ αὐτὸ τὸ δίχως προηγούμενο κῶμα βίας; Ἴσως ὀφείλουμε νὰ ἀνατρέψουμε τοὺς ὅρους τοῦ ἐρωτήματος, ὥστε στὸ κέντρο τῆς διήγησης νὰ μὴν εἶναι πλέον τόσο ἡ βίαιη δράση τοῦ Ἰησοῦ, ὅσο ὁ θεῖος λόγος ποῦ, ἀφοῦ πρῶτα κηρυχθεῖ, πραγματώνεται. Τὸ κόκκινο νῆμα τοῦ Βασ. Α΄-Β΄ εἶναι ὁ προφητικὸς λόγος ποῦ δὲν ἀναστέλλεται. Πίσω ἀπὸ τίς ἐπαναστατικὲς πράξεις τοῦ Ἰησοῦ ὑπάρχει πάντα ὁ λόγος τοῦ Γιαχβὲ ποῦ ἀναδύεται στὸ προσκῆνιο τῆς διήγησης καὶ ἀποκτᾷ κεντρικὸ ρόλο στὴν ἱστορία.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη, ὁ Edward Farrugia μὲ τὸ «Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες καὶ μοντέλα αὐτοκεφαλίας: ἡ περίπτωση τῆς Οὐκρανίας» (“Chiese autocefale e modelli di autocefalia: il caso dell’Ucraina”) ἐπισημαίνει πὼς οὔτε ἡ ἱστορία οὔτε ἡ θεολογία μποροῦν, ἢ μία ἀπομονωμένη ἀπὸ τὴν ἄλλη, νὰ γίνουν ἐρμηνευτικὰ ἐργαλεῖα γιὰ νὰ κατανοήσουμε τὴν αὐτοκεφαλία, παρὰ μονάχα ἢ ἀπὸ κοινῶν ἐνέργειά τους. Ἡ ἱστορία δείχνει τὸν πλουραλισμὸ τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν περὶ αὐτοκεφαλίας ἰδεῶν. Ἀπὸ θεολογικῆς ἀπόψεως, τὸ σύστημα τῆς αὐτοκεφαλίας εἶναι ἡ σχέση μεταξὺ μιᾶς Μητέρας καὶ μιᾶς Θυγατέρας Ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ βάσει

μιᾶς ἀνταλλαγῆς δωρεῶν, σχέσηη ποὺ καθορίζεται ἀπὸ τὸν 34ο Ἀποστολικὸ Κανόνα.

Ἀκολούθως, ὁ Secondo Bongiovanni στὸ: «Ἄνθρωπος καὶ γλῶσσα. Ἡ μοναδικότητα τῆς ἀνθρώπινης γλώσσας μεταξὺ συνεργασίας καὶ φανέρωσης» (“Uomo e linguaggio. La singolarita del linguaggio umano tra cooperazione e manifestazione”) ὑπογραμμίζει πὼς ἡ γλῶσσα εἶναι κάτι τὸ μοναδικὸ στὸ ἀνθρώπινο γένος ποὺ τὸ διακρίνει ἀπὸ τὰ λοιπὰ ζῶα, δίχως νὰ ἀναστέλλει τὴν ἐξελικτικὴ διαδικασία. Τὸ ἄρθρο ἐξετάζει τὴ σκέψη τοῦ M. Tomasello ἀναφορικὰ μὲ τὴ γέννηση τῆς γλώσσας στὸ πλαίσιο τῆς ἀνθρώπινης συνεργασίας καὶ ὡς ἀποτέλεσμα μίᾳ ὁμαλῆς ἀνθρώπινης διαδραστικότητας. Τελικὰ, ἡ ἐρμηνεία τῆς *Ρητορικῆς* τοῦ Ἀριστοτέλη ἐντοπίζει τὸ νόημα καὶ τὴ λειτουργία τῆς γλώσσας νὰ προσδίδει νόημα ἀλλὰ καὶ νὰ προκαλεῖ μίᾳ ἐκδήλωση.

Ὁ Philippe Capelle-Dumont μὲ τὸ κείμενό του: «Ἀποκάλυψη καὶ συμμαχία. Φαινομενολογικὲς προοπτικὲς καὶ θεολογικὲς συνέπειες» (“Rivelazione e alleanza. Prospettive fenomenologiche e implicazioni teologiche”) ἐπισημαίνει πὼς γιὰ τὴ φιλοσοφικὴ κατανόηση τοῦ φαινομένου τῆς θρησκείας ἡ σύσταση τῆς ἀποκάλυψης εἶναι κεντρικὴ καὶ καθοριστικὴ. Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ νοήματος τῆς συμμαχίας φωτίζει τὸ φαινομενολογικὸ *status* τῆς ἀποκάλυψης ὡς ἓνα γεγονός. Τὸ ἀνθρώπινο ὑποκείμενο δὲν εἶναι μίᾳ πραγματικότητα ποὺ αὐτο-συστήνεται οὔτε καταγράφει ἀπλῶς καὶ μὲ παθητικὸ τρόπο ἓνα φαινόμενο. Ἡ ἔννοια τῆς συμμαχίας στὸν Ἑβραϊσμὸ καὶ τὸν Χριστιανισμὸ φανερώνει μίᾳ ἀναφαίρετη ἑταιρικὴ σχέσηη μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη, ὁ Claudio Tarditi μὲ τὸ: «Ἡ θρησκεία ὡς φαινόμενο: συγκρίσεις» (“La religione come fenomeno: confronti”) ἀνατρέχει κριτικὰ σ’ ἓνα Συνέδριο γιὰ τὴ σκέψη τοῦ Henry (28-29 Νοεμβρίου 2018, Νάπολη), μὲ σκοπὸ νὰ ἀναδειχθοῦν ὀρισμένες προϋποθέσεις τῆς φαινομενολογίας τῆς ζωῆς τόσο σὲ σχέσηη μὲ τὴ φαινομενολογία τοῦ Husserl ὅσο καὶ σὲ σχέσηη μὲ τὴ χριστιανικὴ θεολογία. Ἀφοῦ ἀναλύσει τίς κριτικὲς πρὸς τὸν Husserl στὸ *Υλικὴ Φαινομενολογία* τοῦ Henry, ὁ σ. ἐπισημαίνει τὰ θετικὰ σημεῖα καὶ τίς ἐσωτερικὲς ἐντάσεις, σὲ διαρκῆ διάλογο μὲ ὅλες τίς εἰσηγήσεις ποὺ προτάθηκαν στὸ Συμπόσιο.

Στὸ ἐπόμενο σημείωμα ὑπὸ τὸν τίτλο: «Ἱστορία καὶ θεολογία στὴν ἀναζήτηση τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ» (“Storia e teologia nella ricerca del Gesù storico”), ὁ Giorgio Jossa ὑποστηρίζει τὴν ἀνάγκη ἢ θεολογία νὰ λάβει ὑπ’ ὄψιν καὶ νὰ ἐξετάσει τὴ σχέσηη μεταξὺ τῆς ἱστορικῆς ἀναζήτησης γιὰ τὸν Ἰησοῦ καὶ τῆς θεολογικῆς σκέψης. Ἡ ὑπόθεση ποὺ προτείνεται εἶναι πὼς ἡ ἀναζήτηση τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ δὲν εἶναι ἀδιάφορη γιὰ τὴ θεολογία, μολονότι ὀρισμένοι θεολόγοι, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Ratzinger, τείνουν νὰ ὑποστηρίξουν τὸ ἀντίθετο. Τὰ πορίσματα τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας εἶναι, πράγματι, ὑποθετικὰ καὶ συχνὰ ἀντικρουόμενα, λέει ὁ σ., παρ’ ὅλα αὐτὰ ἡ θεολογικὴ ἐπεξεργασία εἶναι ἤδη παρούσα στὸ στρῶμα τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ. Τὸ ζητούμενο, λοιπόν, εἶναι νὰ κατανοηθεῖ ἡ σχέσηη μεταξὺ τῆς θεολογικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐκείνης τῶν Εὐαγγελίων.

Τὸ τεῦχος κλείνει μὲ τὴν παρουσίαση πρόσφατων θεολογικῶν ἔργων.